

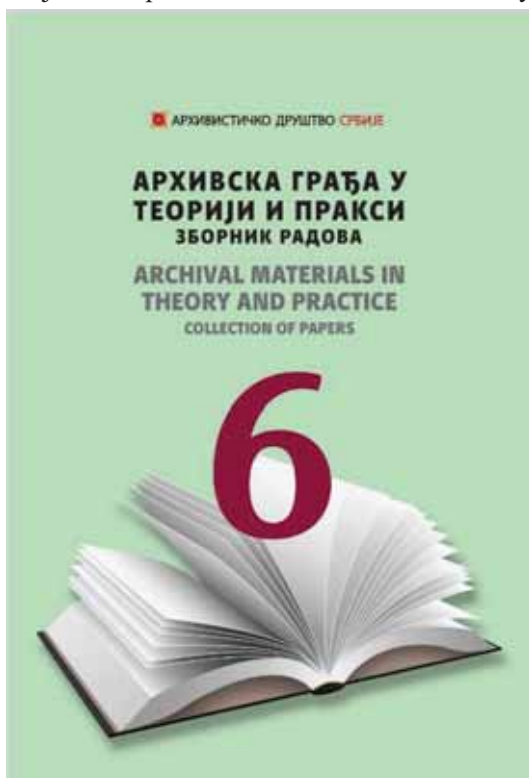
Мр. Милутин МИЛТОЈЕВИЋ
Историјски архив Ниш, Република Србија
miltojevic@arhivnis.rs

UDK/UDC: 930.25(497.11) (082)

**АРХИВСКА ГРАЂА У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ,
Зборник радова, књига 6, Архивистичко друштво Србије,
Београд 2023, 681 стр.**

Архивистичко друштво Србије, уз подршку Министарства културе Републике Србије, организовало је октобра 2022. године на Међавнику међународни скуп на коме су осим учесника из Србије, своје радове изложили и аутори из Црне Горе, Хрватске, Словеније, Русије, Белорусије и Босне и Херцеговине. Мото скупа „Чувамо прошлост – мислимо на будућност“, како организатори наводе има за циљ да се још једном укаже на значај правилног чувања архивске грађе за будућа поколења. Зборник радова *Архивска грађа у теорији и пракси* приредила је Слободанка Цветковић, архивски саветник Историјског архива Пожаревац. На нешто више од 680 страна, публикована су три оригинална научна рада, 15 прегледних радова, 24 стручна рада, једно претходно саопштење и три информативна прилога, на српском, хрватском, енглеском, руском, словеначком и босанском језику.

Публиковани радови подељени су у две тематске целине. Прва целина „Архивска служба - питања одговори“ садржи приказ законске регулативе о архивској грађи и архивској делатности у Србији и

окружењу. *Марија Милошевић* у свом раду бави се обавезама јавних архива, посебно пријемом и чувањем архивске грађе у електронском облику, указује на различита тумачења и нејасноће при практичној примени Закона и нуди могућа решења. *Сандра Марковић* наглашава неопходност сарадње и деловања Државног архива и Управе за инспекцијске послове, Одсека за архивску делатност на подизање квалитета превентивне заштите архивске грађе у Црној Гори. *Милена Поповић Субић* у светлу транзиционих промена у Србији указује на нове субјекте ствараоца архивске грађе и неопходност идентификовања ствараоца и обавеза јавне архивске грађе.

Стјепан Прутки пише о недоследности дефинисања јавноправних тела у законодавству Хрватске који уз нове процесе дигитализације могу довести до проблема, а *Мартин Превшић* и *Томислав Бранђолица* на примеру измена хрватског законодавства приказују како отварање грађе са ознаком поверљивости утиче на истраживање новије историје у тој држави. *Мирјана Димитријевић* указује на проблеме/пренатрпаност архива Листама категорија архивске грађе и документарног материјала са роковима чувања, на основу Закона о архивској грађи и архивској делатности од стране приватног сектора. Предочена су искуства у примени Закона, пре свега у Историјском архиву Лесковац који је надлежан за територију Јабланичког округа. *Драган Р. Лекић* указује на проблеме са којима су се сусрели ствараоци архивске грађе и архиви због одлагања примене Закона о архивској грађи и архивској делатности и недоношења подзаконских аката и активностима Историјског архива „Топлице“ везаним за организовање обуке за лица и све заинтересоване ствараоце архивске грађе. *Марија Тодоровић* се бави неопходношћу унификације модела појединачних правних аката у службама заштите архивске грађе ван архива, а у циљу уједначавања стручног рада у архивима и стандардизовања архивистичких радних поступака и процедура. *Микаил Ларин* из Руске федерације и *Андреј Рубако* из Белорусије потенцирају значај међународне научне сарадње у архивском пословању између осталог, кроз рад на научно-архивским пројектима, размену правних аката, организовање и спровођење међународних научних конференција, међународне и билатерарне образовне програме, итд. *Бојан Цвелфар* представио је пројекат формирања електронског архива Републике Словеније, а *Соња Галина* из Хрватске скренула је пажњу на проблеме са којима се суочио Државни архив у Загребу при укључивању у пројекат *Enrich Europeana* + због неусклађености процеса дигитализације и израде метаподатака. *Јелена Шупут* на примеру Завода за заштиту споменика културе Сремска Митровица указује на значај дигитализације документарног материјала и архивске грађе, истичући бенефите које дигитализација пружа у пословању и информисању шире јавности о културним добрима и њиховим вредностима. *Наталија Генедијевна Суровцева* из Руске Федерације у чланку излаже кратак

преглед покушаја стварања универзално прихваћене класификације докумената у управљању документима и архивској служби и указује на везу класификације са израдом листе категорија са роковима чувања, а *Светлана Перовић Ивовић* полазећи од чињенице да у архивима у Србији постоје само четири лабораторије за конзервацију и рестаурацију са малим бројем запослених указује на неопходност проширења кадровске базе образованим кадровима у складу са препорукама Европске мреже за едукацију конзерватора и рестауратора *ENCORE*.

Два рада аутора из Босне и Херцеговине посвећена су проблемима са којима се сусрео Архив ове државе после пожара 2014. године, а један условима рада архива у Босни и Херцеговини. *Шимун Новаковић* и *Синиша Домазет* указали су на проблеме око увоза дониране опреме Амбасаде Чешке за рестаурацију и конзервацију архивске грађе, неопходности обуке кадрова, као и проблема везаних за идентификацију текста оштећеног жаром, водом и сл. *Споменка Пелић* и *Мухамед Гачић* указују на активности напоре за побољшање услова рада у Кантоналном архиву Травник, који су довели до адаптације, тачније изградње нове архивске зграде, при чему је архивска грађа била доступна корисницима.

Три рада публикована у овом делу подсећају на рад и допринос развоју архивистичке делатности код нас. *Душан Гутеша* указује на историјске корене образовања архивских радника и заслуге др Александра Арнаутовића, управника Државне архиве, који је Министарству просвете 1939. године упутио предлог Правила о полагању државног пријемног и стручног испита. *Мирјана Миленковић* у свом тексту подсећа на допринос Данице Гавриловић, архивске саветнице Историјског архива Београда, развоју архивске теорије и праксе, истичући њено интересовање за области информатике, кибернетике и аутоматизације и њихову имплементацију и практичну примену у архивистици још 60-тих и 70-тих година прошлог века. *Данијела Бранковић* се у свом тексту осврће на архивску грађу насталу радом мр Средоја Лалића, која по њеним речима сажима његов живот и дело и предочава његове визије модерног приступа архивистици. *Јасмина Латинковић* указује на проблем смештаја архивске грађе, при чему указује на предности и недостатке примене нових технолошких решења у чувању архивске грађе, али и подсећа да записи на папиру, као сведоци једног времена, бивају уништени због изузетно лоших, непримерених и неадекватних услова чувања. Залаже се за равноправност традиционалног и „постмодернистичког“ начина чувања грађе. Полазећи од друштвено-политичких промена у пост социјалистичкој Србији, *Милорад Јовановић* указује на неопходност редефинисања постојећих архивских фондова органа власти и управе, односно установљавање њихове крајње граничне године. Рад *Видосаве Ераковић* и *Весне Ђокић* посвећен је валоризацији фонда Министарства иностраних послова – Административно-правно одељење са освртом на категорије докумената које су трајно сачуване као

историјски извор и оне које су издвојене као безвредни документарни материјал.

Прву целину завршава рад *Александра Бережнова* који указује на примену мера за време пандемије и остваривање права грађана на доступност архивске грађе и у којој мери су њихова права у једном периоду суспендована на примеру Историјског архива у Краљеву.

Друга целина „Извори за повесницу“ садржи разноврсне прилоге, а почиње представљањем фондова или групе фондова и збирки у архивима у земљи и иностранству. *Борко Масалушић* и *Мирослав Јовановић* упознају нас са Збирком одликовања Архива САНУ, формирањем, развојем, процесом обраде и заштите, принципима каталогизације, поступцима конзервације, техникама фотографисања и начинима презентовања великог броја ордења, медаља, плакета, повеља, диплома и других одличја домаћег и страног порекла. *Предраг М. Видановић* пише о нежељеним последицама до којих доводи приватно чување и коришћење писаних докумената и описује Збирку поклона и откупа која је у настајању у Историјском архиву у Пироту. Рад *Предрага Илића* садржи попис укупног броја сачуваних фондова окружних и среских начелстава, степен очуваности фондова, количину архивске грађе, период за који је сачувана и шта из те грађе може да послужи за писање историје градова, општина и места. *Милутин Милтојевић* представио је Збирку рукописних хроника, аутобиографија и биографија учесника НОР-а 1941–1950, која се чува у Историјском архиву Ниш, која је настајала две деценије и која сведочи о актерима Другог светског рата села и градова овог дела Србије. *Слободан Селинић* указује на значај фондова Архива Југославије као извора изучавања спољног дуга социјалистичке Југославије после смрти Јосипа Броза, који могу дати одговор о спољном дугу Југославије. *Дарко Опалић* приказује Збирку Драгослава Страњаковића која се чува у Државном архиву Србије. Посебно је указао на сегменте сређивања једне збирке, тј. питања која су се наметнула у том послу: формирање тематских целина, исписивање сигнатура и печатање грађе. *Миријана Богосављевић* приказала је Фонд Министарства социјалног старања НРС 2 који обухвата период од 1944. до 1951. године, а чува се у Државном архиву Србије. *Славко Степановић* приказује архивску грађу насталу у раду званичне како локалне, тако и централне османске администрације, која се чува у Историјском архиву Шумадије Крагујевац. *Драгомир Бонџић*, даје преглед архивске грађе у београдским архивима у којој се могу наћи подаци о Русима белоемигрантима који су радили као професори на факултетима Београдског универзитета. *Ивана Петровић* и *Јованка Алимџић Вујичић* представиле су архивске фондове и збирке Архива Војводине, на основу којих се може вршити проучавање историје породице и указују на фондове који највише привлаче пажњу и интересовање корисника. Два прилога преносе резултате рада истраживача у иностраним архивима. *Ивана Божовић*, приказала је фонд

Комесар за непријатељске држављане која се односи на архивску грађу о Словенима и део прегледаног фонда Судија Врховног суда у Преторији – заоставштине, који се односи на Србе у другој половини прошлог века, као резултат рада у Државном архиву Јужне Африке у Преторији крајем 2017. године. *Бранислав Милићевић*, *Ненад Шегуљев* и *Синиша Ђуричић*, на основу архивске грађе у Бечком Ратном архиву и мађарском Институту и музеју ратне војне историје о француском топографу Франсоа Никол Спар де Бенсторф – ратни топографски албум, указују на бројне недоследности у биографским подацима који упућују да је албум настао неколико деценија касније него што се званично води у архивима у Бечу и Будимпешти. *Тамара Вијоглавин Манчић* захваљујући коришћењу архивске грађе просветних установа (разредних књига) у Брчком као релевантног историјског извора, сачинила је базу података ученика и ученица који су у периоду од 1886. до 1941. стицали основно и средње образовање у Брчком, чиме је допуњена архивска грађа о постојању јеврејске заједнице у Брчком. *Александра Пијук Пејчић* представила је Фонд Исидор Ђурђевић и указала на стање издавачке делатности у Сарајеву пре отварања његове књижаре и његову оставштину, у циљу приближавања историјских извора Фонда као незаобилазног за проучавање културне историје. *Светлана Стефановић*, на основу архивске грађе приказује делатност Кристе Ђорђевић у социјалистичком периоду – у Савету за науку и културу Владе ФНРЈ, у Савезној комисији за културне везе са иностранством, као и њен ангажман у Југословенском црвеном крсту и Друштву пријатеља Народног музеја, а *Горан Милосављевић* нас упознаје са судбином пуковника српске војске Антонија Орешковића и рукописном оставштином која се чува у Историјском архиву Шумадије у Крагујевцу. *Срђан Сивчев* и *Драган Белеслић* прилог су посветили поставкама, одликама и проблемима који се јављају у раду са истраживачима у Историјском архиву Кикинда.

Део радова посвећен је архивској педагогији и едукацији коју они спроводе према корисницима. *Зорица Смиловић*, анализира врсте архивске педагогије како у Србији тако и у региону и даје примере добре праксе сродних институција културе. Анализира програме који су намењени пре свега за предшколску, основношколску и средњошколску децу, отвора нека нова питања, али и даје неке одговоре и предлоге, скрећући пажњу на значај архивске педагогije као области којој архиви треба да посвете додатну пажњу. *Ивана Гојковић* указује на активности Архива Војводине који поред своје основне делатности пажњу посвећује ширењу знања, образовања и неговању културе сећања. *Агим Ј. Јанузи* и *Велибор Тодоров* пак приказују како се едукација из архивске струке некада вршила у зајечарском Архиву и каква је данас његова улога као институције у ширењу знања и утицају на грађане. *Роксанда М. Алексић* и *Александар Д. Васић* представили су пројекат „Албум сећања на наше претке из Првог

светског рата” посвећен обележавању стогодишњице Великог рата (1914–1918), као и активности после завршетка прославе годишњице.

Ова целина завршава прилог *Николе Арсића* који се осврнуо на развој часописа за историографију, архивистику и хуманистичке науке који излази скоро две деценије „Пешчаник“, чији је издавач Историјски архив Ниш. Аутор на основу анализе указује да мада је основан са идејом да ужој научној и широј читалачкој јавности представи „благо“ нишког Архива и презентује историјске догађаје и личности из локалне историје, данас превазилази локалне границе и препознатљив је у научним и стручним круговима на националном нивоу.

На крају треба истаћи да Зборник разноврсношћу и квалитетом прилога, изношењем проблема везаних за примену законске регулативе, до сада недовољно познатих података о фондовима и збиркама архива представља корисно штиво за доносиоце законских и подзаконских аката, а надасве је и интересантно, не само за архивисте, историчаре, ствараоце архивске грађе, већ и за ширу читалачку публику.